

SHINZO ABE: un polític controvertit, amb una visió inconclusa

Oriol Farrés, coordinador de projectes, CIDOB

728

JULIOL
2022

L'assassinat de Shinzo Abe, el gran patriarca de la política japonesa actual, ha commocionat el Japó, i ha obert l'interrogant de qui posarà en valor el seu llegat i seguirà impulsant la seva agenda política inconclusa. Les paraules més repetides després de la mort d'Abe han estat "visió", "transformació", "influència" i "llegat". Cal doncs preguntar-se quina és l'empremta d'Abe tant a la regió que ell va ajudar a transformar en l'Indopacífic, com en la deriva actual de la democràcia japonesa.

El carismàtic exprimer ministre japonès, Shinzo Abe, va morir el 8 de juliol a la ciutat de Nara, víctima d'un atemptat perpetrat per un asaltant solitari en el transcurs d'un míting electoral. L'atac va tenir lloc a només dos dies de les eleccions parcials a la Cambra Alta, que havien de renovar la meitat dels senadors, i que finalment va guanyar folgadament el Partit Liberal Democràtic (PLD) d'Abe; un resultat que va atorgar un ample marge de maniobra a l'actual primer ministre, Fumio Kishida, que públicament va declarar com a seva l'agenda inacabada d'Abe.

Nascut el 1954, en el si d'una família de tradició política (amb un avi primer ministre i un pare ministre d'Exteriors), Abe va esdevenir un polític poc convencional per als estàndards japonesos. Després d'un primer pas fugaç pel govern, va ser capaç de ressorgir en un segon mandat i, després de nou anys en el càrrec, assolir la fita de ser el primer ministre japonès més longeu i el primer a guanyar tres eleccions seguides, un fet remarcable al Japó on impera una tradició de caps de govern breus.

Sens dubte, Shinzo Abe va ser un polític amb una «visió» clarament definida del paper que hauria d'ocupar el Japó al món, i amb fortes conviccions sobre com hauria d'assolir-ho. Al nucli d'aquesta visió hi residia la prioritat de garantir la seguretat del Japó davant l'emergència de la Xina. En particular, Abe va ser el promotor més visible del moviment de reforma de l'article 9 de la Constitució japonesa (1947), que imposa límits a l'actuació de les forces armades. Malgrat l'obsessió d'Abe per reformar aquest article, els seus esforços van xocar sempre amb la reticència de la majoria de la població, que s'oposava, i continua oposant-se, a la seva reforma.

El seu primer mandat li va venir heretat per la dimissió del carismàtic primer ministre Junichiro Koizumi, i va ser fugaç, ja que només es va per-

llongar un any exacte. En aquest temps, Abe es va mostrar dubitatiu, fet pel qual va rebre moltes crítiques, i li va comportar un mal resultat en les eleccions parcials a la Cambra Alta que va impedir l'aprovació de legislació clau. Arran d'això, Abe es va veure forçat a presentar la dimissió, per motius de salut, a finals del 2007.

Cinc anys i cinc primers ministres després –entre els quals tres de l'oposició, que va haver de bregar amb la tragèdia de Fukushima–, Abe va accedir a un segon mandat, i ja ben aviat va donar proves de que el temps allunyat del govern li havia servit per reflexionar sobre els errors i els encerts de la seva etapa anterior. El seu govern va optar per invertir els factors de l'equació i, aquesta vegada, va donar prioritat a la revitalització de l'economia japonesa, afligida per un llarg estancament econòmic. Sense renunciar mai a la seva agenda de seguretat, Abe va abanderar la «transformació» de l'economia a través d'una política de tres pilars –o fletxes–, l'*Abenomics*, un èxit de la comunicació política que va veure la llum el 2012 i que, a deu anys vista del seu llançament, es pot concloure que no va donar els fruits esperats. Altres polítiques destinades a revitalitzar l'economia i compensar en part l'envelliment demogràfic –com la incorporació de la dona al mercat laboral, la *womenomics*, o la tímida reforma migratòria– tampoc no van assolir els seus objectius, per motius diversos.

El llegat d'Abe es projecta molt notablement en la dimensió internacional, i en la mirada predominant al món vers l'Àsia. El Japó que albirava Abe –considerat un falcó per la seva visió confrontacional de la Xina– s'ha convertit, progressivament, en l'aproximació que també regeix l'actual rivalitat entre la Xina i els EUA, i que empeny la reorientació estratègica de la Unió Europea vers el continent asiàtic.

Malgrat tot, confrontat sempre a una oposició profundament dividida i poc creïble davant els votants, Abe es va mantenir ferm en la seva agenda i, tot esquivant la reforma constitucional, al 2015 va impulsar una reinterpretació dels termes en què l'exèrcit japonès podia intervenir en la seguretat col·lectiva –és a dir, en defensa d'un aliat–. També va crear un Consell de Seguretat Nacional (2018) que augmentava la influència de l'executiu sobre la política estratègica i de seguretat. El 2020 però, la controvertida gestió de la COVID-19 va passar-li factura, quelcom que sumat als seus problemes crònics de salut, el va empenyer a dimitir per segona vegada, al mes d'agost. La seva sortida del govern va ser especialment punyent ja que va tenir lloc després de l'anunci d'endarreriment dels Jocs Olímpics de Tòquio per culpa de la pandèmia, una cita que hauria esdevingut un moment culminant de la seva carrera política.

Tot i la seva sortida del govern, Abe va mantenir una enorme influència sobre la política japonesa, i més enllà. Va saber treure profit del lligam sostingut en el temps amb els principals líders mundials i, des de l'òptica de Washington, va ser sempre un aliat ideal i fiable. No en va, va ser un dels principals valedors del Tractat Transpacífic (TPP) que, a iniciativa dels Estats Units, aspirava a crear una zona de lliure comerç que comprenia el 40% dels intercanvis comercials a escala mundial, i que hauria de fixar les normes i estàndards comercials a la regió, als quals la Xina –que no n'era membre fundador– s'hi hauria d'adaptar. I ho va fer posant en perill una part del seu capital polític, ja que la l'entrada del Japó al tractat desprotegia alguns dels mimats sectors productius japonesos i dels seus graners de vot. L'arribada de Donald Trump a la Casa Blanca va comportar la retirada dels EUA del tractat, ja signat, i el Japó va assumir el lideratge de les negociacions que, el 2018, van conduir a la signatura de l'Acord Ampli i Progressista d'Associació Transpacífica (en anglès, CPTPP).

El «llegat» d'Abe es projecta molt notablement en la dimensió internacional, i en la mirada predominant al món vers l'Àsia. El Japó que albirava Abe –considerat un falcó per la seva visió confrontacional de la Xina– s'ha convertit, progressivament, en l'aproximació que també regeix l'actual rivalitat entre la Xina i els EUA, i que empeny la reorientació estratègica de la Unió Europea vers el continent asiàtic. Algunes de les llavors plantades per l'estratègia japonesa cap a Àsia-Pacífic han arrelat, i ressonen, per exemple, en el nou enfocament cap a l'Indopacífic, un constructe geopolític que uneix els interessos dels grans aliats que integren el QUAD –Japó, EUA, Austràlia i l'Índia–, el diàleg sobre seguretat regional promogut inicialment des de Tòquio. Tant dins del Japó, com entre els seus veïns –ja sigui a la Xina o Corea del Sud– la figura d'Abe ha estat molt controvertida, en especial, a causa del revisionisme històric respecte al passat colonial japonès.

En l'esfera domèstica, també es pot considerar part del seu llegat l'actual unipolarització de la política japonesa, que ha vist disminuir la pluralitat del seu sistema democràtic amb una oposició fragmentada i desorientada, una elevada abstenció –especialment dels joves que se senten ignorats pel partit conservador–, i una actitud més impositiva del govern sobre als mitjans de comunicació crítics, en el marc de la ja de per si complicada lògica de «clubs de premsa». A Shinzo Abe, la mort li ha arribat en ple exercici de la política, com a membre de la cambra baixa del parlament, i, des de 2021, líder de la principal facció dins del PLD. Des d'aquesta posició, es mantenia com un actor determinant a l'hora de beneir futurs lideratges del partit –i per defecte del país– i qui sap si, en un futur, hagués pogut aspirar a un nou mandat.

En el moment d'escriure aquestes línies, encara no són visibles totes les repercussions de l'assassinat, i segurament, hi ha més preguntes que respostes sobre la motivació de l'atac. Tanmateix, seria bo que aquestes preguntes trobessin una resposta transparent i responsable, per evitar la propagació de notícies falses i de teories de la conspiració que puguin avivar les expressions d'odi contra comunitats o grups minoritaris. El degoteig d'informacions ja suggereix la complexitat que envolta l'atac, i que hauria de cridar l'atenció sobre la vulnerabilitat crònica de certs col·lectius socials al Japó, o dels vincles existents entre la política i determinats grups religiosos.

Indubtablement, amb la mort d'Abe, un sector del nacionalisme conservador perd el seu principal portaveu. No és del tot clar si el moviment que liderava Abe quedarà temporalment escapçat o, per contra, ressorgiran ben aviat alguns dels debats que l'antic primer ministre ja estava suggerint, com la possibilitat de compartir capacitats nuclears amb els EUA o la crida a posar fi a la política d'ambigüitat estratègica de Washington respecte a Taiwan.

El temps donarà la distància necessària per calibrar l'impacte real del seu pas per la política i la democràcia japoneses. Indubtablement, Abe ha estat el polític més influent en dècades al seu país, i el seu llegat –controvertit per a molts– el sobreviurà unes dècades més. Seran els japonesos els que, en última instància, hauran de decidir quin és l'adjectiu que defineix millor el seu lideratge.